

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate et Educatione Civili II (2012)

NOTY BIOGRAFICZNE

Władysław Furka

(1917–1968), pseud. Farbowski Władysław, Emil, Górski, Karol, Piotr, oficer NOW-AK, członek SN, MW, MWP, NZW.

Urodził się 9 II 1917 r. w Straconce pow. Biała, jako syn Michała i Marii. Po ukończeniu szkoły powszechnej podjął naukę w gimnazjum humanistycznym im. A. Asnyka w Białej Krakowskiej, w którym w 1935 r. uzyskał świadectwo dojrzałości.

Jeszcze w czasie nauki w gimnazjum związał się z ruchem narodowym, pracował w tajnej organizacji gimnazjalnej Młodzież Wielkiej Polski (MWP), a po zdaniu matury w szeregach MW i Stronnictwie Narodowym (SN). Był członkiem Zarządu Okręgowego (ZO) SN w Bielsku. Należał do grona centralnych działaczy MWP w ostatnich latach przed wybuchem wojny. Należał do wychowanków Edwarda Zajączka, lidera ruchu narodowego na Śląsku Cieszyńskim, prezesa ZO Cieszyńsko-Podhalańskiego SN.

W X 1935 r. podjął studia na Wydziale Prawa i w Szkole Nauk Politycznych w UJ. Jednocześnie brał udział w życiu społecznym i politycznym młodzieży akademickiej, w roku akademickim 1935/36 Władysław Jaworski wciągnął go do sekcji bratniackiej organizacji Orła Białego podlegającej tajnej organizacji młodzieży akademickiej „Zet”. W roku akademickim 1937/38 wszedł do zarządu Młodzieży Wszepolskiej (MW). W 1939 roku został wybrany prezesem Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na terenie szkół średnich w Okręgu Krakowskiego SN, m.in. w Bielsku, Białej Krakowskiej, Żywcu i Wadowicach, organizował Tajną Organizację MWP. Od 1936 roku W. Jaworski utworzył specjalną sekcję dla tej młodzieży, której kierownikiem został W. Furka pełniąc tę funkcję aż do wybuchu wojny.

Po wybuchu wojny wyruszył na wschód, skąd powrócił do Krakowa, gdy Rosjanie weszli na ziemie wschodnie Polski. W drodze powrotnej spotkał Mariana Pajdaka, obaj planowali utworzyć konspiracyjną organizację narodową w formie chórów śpiewających czy organizacji gimnastycznych. W drugiej połowie IX 1939 roku zjawił się u M. Pajdaka informując, że utworzyli SN, w którego organizacji miał swój wkład i że przyjął pseudonim „Emil”. Był szefem tajnego Bratniaka UJ, który zorganizował w X 1939 roku. Gospodarował przejętymi funduszami i majątkiem tajnego Bratniaka UJ zabezpieczając go tym samym przed Niemcami.

Podczas okupacji niemieckiej brał udział w konspiracyjnej pracy nie tylko SN ale i Narodowej Organizacji Wojskowej (NOW) w okręgach: krakowskim i warszawskim. Do uformowanego pod koniec 1939 r. ZO SN został dokooptowany, jako kierownik wydziału propagandy. Wydział Propagandy rozpoczął wówczas działalność wydawniczą w Krakowie i okręgu SN. Wydawano codziennie komunikat radiowy powielany oraz tygodnik „Surma”. Punkt kontaktowy mieścił się wówczas

w Krakowie przy ul. Podwale 2, gdzie mieszkał jego brat Stanisław z żoną, rozdzielając prasę konspiracyjną. Bywali tam też: Antoni Józwa, ppor. Jan Józwa, Tadeusz Migas, Antoni Grębosz, Lech Haydukiewicz, Władysław Gałka, Teodor Kocwa, Adam Pawlikowski, Stanisław Sochacki, Eugeniusz Borowski.

15 I 1941 r. nastąpiły aresztowania w ZO SN i w Wydziale Propagandy. Aresztowano redaktorów: ks. Bonawenturę Podhorodeckiego, Antoniego Grębosza, Mariana Trojanowskiego i Krzyżanowskiego. Nakryto drukarnię „Surmy” i „Polski”. Wszyscy po bardzo ciężkim śledztwie zostali wywiezieni do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Ocalał W. Furka, po którego przyszło gestapo do mieszkania, ale go nie zastało. Zabrali wówczas jego brata, który został wywieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie został zamordowany.

W I 1941 r. Furka przeniósł się do Warszawy, gdzie od 1942 r. był zastępcą prezesa Warszawskiego Okręgu Ziemskiego SN (Kazimierza Brzezińskiego) i jednocześnie kierownikiem propagandy, w 1942 został kierownikiem wydziału organizacyjnego przy tym zarządzie. W 1943 został członkiem wydziału organizacyjnego w ZG SN. Należał do centralnych władz kierownictwa młodzieży. Dzięki niemu prawie we wszystkich okręgach powstała „młodzieżówka” z własnymi kierownictwami okręgowymi i powiatowymi. Przystąpiono też do szkolenia ideowego na odprawach poszczególnych sekcji „szóstki”. Były odprawy centralne w Warszawie, były odprawy i kursy ideowe w poszczególnych okręgach. W zwołanej przez W. Jaworskiego (kierownik wydziału organizacyjnego ZG SN) w lecie 1942 roku konferencji działaczy akademickich w Warszawie środowisko krakowskie reprezentował W. Furka. Zastanawiano się nad działalnością MW po zakończeniu wojny. Przygotowano plan działalności, powołano stałą komórkę do spraw młodzieży przy wydziale organizacyjnym ZG SN pod przewodnictwem Jana Kornasia. W. Furka wszedł w jej skład. Rozłam w SN jaki nastąpił w połowie 1942 roku spowodował, że Centralne Kierownictwo MWP zostało zlikwidowane – zahamowaniu uległa też działalność MW w skali kraju.

Furka brał czynny udział w Powstaniu Warszawskim. Zabrzany jako cywil do obozu w Pruszkowie został wywieziony do Niemiec skąd po kilku tygodniach powrócił. Nadal pełnił funkcję wiceprezesa Warszawskiego Okręgu Ziemskiego SN.

Po zajęciu Polski przez Armię Czerwoną kontynuował tajną działalność w SN. Kontaktował się z działaczami SN wchodzącymi w skład Komitetu Legalizacyjnego. Od I 1945 do XII 1946 r. na terenie Warszawy i Katowic pełnił funkcję kierownika wydziału młodzieżowego przy Biurze Prezydialnym ZG SN. Organizował z powodzeniem MW i MWP na terenie kraju. W II 1945 przeprowadził się do Gliwic, gdzie zamieszkał. Na przełomie III/IV 1945 roku z jego inicjatywy powołano w Krakowie Centralne Kierownictwo Młodzieży z nim samym na czele. W II 1946 r. został członkiem Komisji Wojskowej Komendy Głównej Narodowego Zjednoczenia Wojskowego. Na początku 1946 r. wraz ze Stanisławem Wielgusem objeżdżał ośrodki akademickie w kraju zakładając MW i MWP. Do aresztowania Prezydium SN doszło na przełomie XII 1946/I 1947 – należał do tych nielicznych, którzy uniknęli uwięzienia. Po ustawie amnestyjnej ujawnił się 2 IV 1947 w Wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego (WUBP) w Katowicach.

Jesienią 1945 r. wziął ślub w Straconce, starostą weselnym był Lech Haydukiewicz, drużbą zaś Jan Szponder – obaj działacze narodowi.

Od 1948 roku pracował też w służbie łączności z zagranicą. Poszukiwany przez UBP w IX 1948 roku wraz z żoną zbiegł przez Gdynię do Szwecji. Przebywał na emigracji krótko w Szwecji (Sztokholmie) i Anglii (Londynie), następnie we Francji (Paryżu), Niemczech (Monachium), gdzie wiosną 1951 r. objął kierownictwo placówki „Południe” w Oberberg (Berg) pod Monachium (po Stanisławie Komendowskim), podlegającej Działowi Krajowemu Rady Politycznej, pozostającemu pod kierownictwem E. Sojki. Na skutek zdekonspirowania obu placówek (ucieczka do kraju pracownika placówki „Południe” Jana Ostaszewskiego i przebywającej w tej placówce Wandy Macińskiej) cały aparat łączności wszedł w 1953 r. w stan likwidacji. Placówka „Południe” została zlikwidowana w VII 1953 r.

Znalazł się ponownie we Francji, gdzie wszedł do Wydziału Wykonawczego SN (1954–1955) w Voiron, pełniąc obowiązki członka, referenta organizacyjnego, a od 1957 r. sekretarza. Wraz z Władysławem Owocem objeżdżał koła SN we Francji, m.in. w Voiron, La Mure (Isere), St. Etienne (Laire), Grenoble i Paryżu prowadząc wykłady na tematy polityczne. Zakładał też nowe koła.

1 VI 1955 r. WUBP w Krakowie założył rozpracowanie agenturalno-grupowe na kontakty korespondencyjne W. Furki. Rozpracowaniem zostali objęci: Krystyna Mastalska, u której bywał w okresie okupacji, Olga Borkowska, Klementyna Żurowska, Barbara Ekert. W rok później organy bezpieczeństwa sugerowały zamienienie sprawy agenturalno-grupowej na ewidencyjno-obserwacyjną na kontakty krajowe W. Furki. Nie stwierdzono, by figuranci będący w kraju utrzymywali kontakty korespondencyjne z W. Furką.

W 1957 r. Furka zaczął korespondować z kilkoma działaczami SN w kraju podkreślając, że emigracja zawsze czuła potrzebę utrzymywania łączności z krajem. Zaznaczał, że utrzymanie „niezależnego ośrodka polskiej polityki” emigracja uważa „za cel największy i najświętszy”. W odniesieniu do sytuacji w kraju pisał, że „Październik” niewiele ją zmienił, że może to stanowić zaledwie wstęp do odzyskania suwerenności przez Polskę. Furka określił trzy drogi, dzięki którym Polska może odzyskać wolność: wojnę światową (z klęską ZSRR), konflikt lokalny oraz kryzys ruchu komunistycznego. W związku z tym pisał:

nie rezygnując z walki o odbudowanie wolnej Polski, trzeba wykorzystywać wszelkie okazje, o ile nie prowadzą do marnotrawstwa sił polskich. W związku z tym emigracja sama wzywa naród do spokoju w kraju. Spokój ten nie oznacza jednak rezygnacji. Trzeba niezadawalając się dotychczasowymi osiągnięciami wchodzić w każdą szczelinę i rysę systemu i ułatwiać dalsze kruszenie się komunistycznego systemu¹.

Od IV 1959 r. zamieszkał w USA, gdzie był członkiem Wydziału SN w USA z siedzibą w Nowym Jorku (objął referat organizacji społecznych), następnie sekretarzem (1960), wiceprezesem i jednocześnie przez szereg lat członkiem naczelnego organu SN tj. Komitetu Politycznego w Londynie (1968). Na VII Krajowym Zjeździe Delegatów SN w Stanach Zjednoczonych w dniach 11–12 XI 1966 r. w Chicago w nowo powołanym Wydziale Wykonawczym objął referat organizacji społecznych. Był działaczem politycznym i narodowym zaangażowanym w pracę Polonii Amerykańskiej, pełnił w niej wiele odpowiedzialnych funkcji.

¹ Sprawozdanie z pracy Wydziału III-go Grupy I-szej Służby Bezpieczeństwa w Krakowie po linii zagadnienia endeckiego za IV-ty kwartał 1957 r., s. 157, tom 7, IPNkr 075/30.

Poświęcał wiele czasu pracy ideowo-społecznej. Był członkiem Zarządu Okręgu Koła Żołnierzy AK we Francji, a od 1960 r. prezesem Oddziału AK w Nowym Jorku, w latach 1963–1965 prezesem Zarządu Centralnego Koła AK w Stanach Zjednoczonych, następnie wiceprezesem tegoż Zarządu i członkiem Rady Naczelnej, wybranym na zjeździe światowym Koła AK w Londynie. Ponadto był sekretarzem a następnie wiceprezesem nowojorskiego Wydziału Stanowego Kongresu Polonii Amerykańskiej, sekretarzem finansowym nowojorskiego Komitetu Milenium Polski Chrześcijańskiej przy Wydziale Stanowym Kongresu Polonii Amerykańskiej, członkiem dyrekcji fundacji Paderewskiego, członkiem Instytutu R. Dmowskiego w Ameryce, członkiem prezydium Polskiej Rady Jedności w Stanach Zjednoczonych i członkiem delegacji polskiej do Zgromadzenia Europejskich Narodów Ujarmionych (ACEN).

W latach 1956–1959 był redaktorem: Biuletynu Narodowego w Paryżu, a w 1960–1968 Biuletynu Stronnictwa Narodowego w Stanach i przez szereg lat aż do śmierci redaktorem Biuletynu Prasowego Intercatholic Press Agency w Nowym Jorku.

Współpracował z prezesem Rady Jedności Narodowej i SN w Londynie, dr. Tadeuszem Bieleckim, ministrem Aleksandrem Demideckim we Francji.

Zmarł w dniu 30 IV 1968 r. w Nowym Jorku w Szpitalu Medical Art Center na Manhattanie w wieku 51 lat. Po mszy św. w kościele św. Stanisława Kostki w Greenpoint-Brooklynie został przewieziony do Doylestown i pochowany na cmentarzu Zasłużonych Amerykańskiej Częstochowy.

Charakterystyka organizacji Narodowy Związek Wojskowy Komendy Okręgu Krakowskiego za okres od stycznia 1945 (przekształconej w X 1945 w Narodowy Związek Zbrojny działający do końca 1947), s. 25, Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie (IPNKr); Nielegalna organizacja Stronnictwo Narodowe, Instytut Pamięci Narodowej w Warszawie (IPN), BU 0179/4, s. 7–30; W. Jaworski, Wyjaśnienia w sprawie poufnej organizacji „Zet”, IPNKr 075/30, tom 5, s. 52; Krakowski Okręg Stronnictwa Narodowego, IPNKr 075/30, tom 5, s. 23, 27, 41, 45–47, 50, 52–53; Zarys działalności endeckiej w województwie krakowskim do 1939 r. w czasie okupacji i po wyzwoleniu, IPNKr, s. 29, 61, 76, 87–89, 211–215, 220, 225–226; Raport z przeprowadzonej kontroli po linii NOW i SN w sekcji I Wydziału III Wojewódzkiego Urzędu w Krakowie, IPN 00131/152, tom 24, s. 64–66; Pismo kpt Kamińskiego z 1956 roku do Naczelnika Wydziału III WU ds. BP w Krakowie, IPN 00131/152, tom 24, s. 39–40; Sprawozdanie Komisji do rozpatrzenia spraw łączności z krajem, Londyn 1956, IPN 00231/173, tom 101, s. 1–37; Informacja Dyrektora Departamentu III MSW płk. Z. Paszkowskiego z 21 I 19, IPN 0297/43, tom 163, s. 3–4; S. Wielgus, Zeznania własne złożone w WUBP w Krakowie 28 VI 1953 r., IPNKr 075/28, tom 28, paczka 120, s. 69–70, 78, 81–84; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (AUJ), S II 418 Księga Wpisów 1936/37; L. Kulińska, Związek Akademicki „Młodzież Wszechpolska” i „Młodzież Wielkiej Polski” w latach 1922–1947, Kraków 2000, s. 30, 52, 61–62, 68, 78, 80–83, 86–87; B. Gajewicz, Śp. Władysław Furka, „Myśl Polska” nr 10 z 15 V 1968, s. 1; J.P., Zgon zasłużonego Polaka Śp. Władysława Furki, „Nowy Świat” nr 103 z 4 V 1968, s. 2; Zgon Władysława Furki, „Nowy Świat” nr 101 z 2 V 1968, s. 1–2; „Myśl Polska” nr 246 z 1 V 1954, s. 11; nr

248 z 1 VI 1954, s. 11; nr 262 z 15 I 1955, s. 11; Zjazd Stronnictwa Narodowego we Francji, „Myśl Polska” z 15 III 1955, s. 11; Zjazd narodowców we Francji, „Myśl Polska” z 1 IV 1957, s. 12; Zjazd Stronnictwa Narodowego w Ameryce, „Myśl Polska” z 15 VI 1960, s. 2; Zjazd Stronnictwa Narodowego w Ameryce, „Myśl Polska” z 15 XII 1966, s. 2; „Myśl Polska” nr 9 z 1 V 1968, s. 1; „Nowy Świat” nr 102 z 3 V 1968, s. 1 i nr 104 z 6 V 1968, s. 1; T. Mirecki, NOW w COP, s. 39; J.A. Szponder, Wspomnienie o Władysławie Furce, „Myśl Polska” nr 9/12 z 15 VI 1988, s. 7; J.J. Terej, Rzeczywistość i polityka. Ze studiów nad dziejami najnowszymi Narodowej Demokracji, Warszawa 1979, s. 156, 208, 275, 290, 353, 363–365, 368; Relacja ustna Jana Kowalika, s. 1–3, 6–7; M. Pajdak, Okupacja, mps, s. 1.

Tomasz Jan Biedroń